

התקדמות צבאות אשור – והצורך לעמוד בפני הטכניקה האשורית המשוכללת של המצור, ובמיוחד בפני עצמתו ההרסנית של איל-המצור. ואכן המעין בתולדות התקדמותם של הצבאות האשוריים אל המערב²², ימצא מידה רבה של חפיפה בין זמן הרפתתם כתבל-ארץ זה או אחר לבין השינויים בשיטת בניית השער, שחלו באותו חבל-ארץ.

ה ע ר ו ת

- 1 עיין במאמרם של ש. וא. ייבין, בכרך זה, עמ' 362–399; ועיין להלן.
 - 2 עיין במאמרו של מ. גיחון, בכרך זה, עמ' 415.
 - 3 שער שלמה במגידו; שערי שכבות IVA, ו-III, שם (ראה G.Laud, Megiddo 2, 1948, fig. 112–116); השער הדרומי בכרכמיש (ראה L. Woolley, Carchemish 2, 1921, pp. 82–85); שני השערים הדרומיים בחומה התיצונית בשמאל (זוג'ירלי); ועוד. בכל המקרים הללו נמצאו פרוחות אבן רק ליד הפתח התיצוני, ואילו הריצוף ליד יתר הפתחים, גם כאשר נמצא שלם, לא היו בו אבני פותה.
 - 4 ראה: Lamont—Shipton, Megiddo 1, 1939, p. 80, fig. 91.
 - 5 ראה: L. Woolley, Carchemish 2, 1921, pp. 82–85, 91, fig. 26.
 - 6 על הבריח האופקי בשער הצפוני בתל א-נצבה עיין במאמרם של א. רש. ייבין, בכרך זה, עמ' 395.
 - 7 בשער הצפוני בתל א-נצבה, וכן בתאי-המשמר של שער לכיש.
 - 8 ראה בכרך זה, לוח כ, וכן ראה: Pritchard, ANEP, pp. 130–131, figs. 372–373.
 - 9 דרך משל בתיאור מצור הערים גבתון ועקרון על ידי סרגון הב' מלך אשור (720 לפסה"ג), וראה: בכרך זה, ציור 48; וכן: ידיעות יח (תשי"ד), עמ' 145, ציורים 1–2.
 - 10 עיין: י. אהרוני, ידיעות כד (תש"ך), עמ' 87–89, וציור 8 בעמ' 87.
 - 11 עיין: י. ידין ואחרים, הצור ג'ד, תשכ"א, כרך הלווחות, לוח XCII.
 - 12 תודתי נתונה למר ע. דובאייבסקי שהעיר לי בענין זה.
 - 13 ראה: י. גוה, ידיעות כא (תשי"ז), עמ' 184–185, לוח טו, 3–4.
 - 14 עיין: Woolley, Carchemish 2, p. 82–85.
 - 15 על התפתחות איל-ומצור באלף הב' לפסה"ג עיין במאמרו של י. ידין, בכרך זה, עמ' 320–321.
 - 16 על המצאת איל-המצור המשוכלל והשפעתו על בניית ביצורי הערים בראשית האלף הא' לפסה"ג עיין: י. ידין, בימי בית ראשון (קובץ), 1. שכ"ב, עמ' 107–108.
 - 17 עיין: י. ידין, שם, עמ' 66–109; ה"ל, ידיעות כב (תשי"ח), עמ' 115–121.
 - 18 עיין: י. ידין, שם.
 - 19 עיין: נ. גליק, עבר-הירדן המזרחי, תשי"ד, עמ' 105.
 - 20 עיין: L. Woolley, Carchemish 2, p. 91, figs. 4, 26; M. F. von Oppenheim, Tell Halaf 2, 1950, pls. II–III, V, p. 131, fig. 165.
 - 21 עיין: W. F. Albright, ומגם של ארבעת השערים נקבע על ידי אולברייט, ועיין: The Aegean and the East, Studies Presented to H. Goldman, 1956, p. 144–169; ה"ל, ארץ ישראל התיצונית, עמ' 10*–10; ועוד.
 - 22 ראה: Bossert—Alkim—Kambel, Karatepe Kazilari, 1950, pl. X, XXXVI.
- אלה חלוקות הדעות. רוב החוקרים קובעים את זמנם לטוף המאה הח' לפסה"ג (סיכום דעות אלה אצל ג. ה. טור-סיני, הלשון והספר, כרך הלשון, תשי"ב, עמ' 66–67); לעומת זאת סבור כ. ה. נורדון, שהשערים הם מהמאה הט' לפסה"ג, ועיין: C. H. Gordon, JQR 39 (1948), p. 41–50; idem, JNES 8 (1949), p. 109–119.
- ונראית דעתו של גורדון, בגלל השער המקביל מתל בית-מרסם, שאף זמנו נקבע למאה הט' לפסה"ג.
- 22 עיין: A. T. Olmstead, History of Assyria, 1923, pp. 81ff.